

Obwód odeski: fasadowe zmiany gubernatora Saakaszwilego

Tomasz Piechal

Dwa lata po rewolucji godności obwód odeski, jeden z kluczowych ekonomicznie i politycznie regionów Ukrainy, nadal pozostaje silnie spolaryzowany pod względem poglądów mieszkańców na temat przyszłości kraju. Wzrastające niezadowolenie z działań władz centralnych i silnie odczuwany przez społeczeństwo kryzys gospodarczy znacząco przyczyniają się do zachowania wpływów przez środowiska polityczne wywodzące się z Partii Regionów, a najważniejszymi graczami politycznymi pozostają politycy związani z *ancien regime'em*. Część środowisk proukraińskich nadzieje na zmiany w regionie wiązała z nominacją 30 maja 2015 roku byłego prezydenta Gruzji Micheila Saakaszwilego na gubernatora obwodu odeskiego. Polityk swoje rządy rozpoczął od nagłościonych zapowiedzi walki z korupcją, poprawy jakości usług administracyjnych, rozbudowy infrastruktury i przyciągnięcia zagranicznego kapitału. Po ponad pół roku sprawowania przez niego urzędu trudno jednak mówić o spektakularnych sukcesach w sanacji regionu. Saakaszwili stał się przede wszystkim graczem na forum krajowym, wspierając walkę obozu prezydenckiego m.in. z premierem Arsenijem Jaceniukiem oraz oligarchą Ihorem Kołomojskim. Jego nominacja przyczyniła się jednak do wzrostu znaczenia obwodu odeskiego dla Ukrainy, przede wszystkim pod względem politycznym i symbolicznym. Obwód odeski najlepiej bowiem odzwierciedla stan ukraińskiego państwa dwa lata po rewolucji godności – szczątkowość bądź brak reform, silny opór administracyjny względem jakichkolwiek zmian, trwałość lokalnych układów polityczno-biznesowych, brak konsolidacji środowisk postmajdanowych, systemowa korupcja.

Różnorodność po odesku

Obwód odeski jest największym terytorialnie i piątym pod względem liczby ludności regionem Ukrainy – jego obszar zamieszkały jest przez 2,4 mln ludzi, z czego ponad milion osób żyje w Odessie. Jedną z jego cech charakterystycznych są liczne mniejszości etniczne – Ukraińcy stanowią tylko 62,8% mieszkańców. Najlicniejszą mniejszością są Rosjanie, którzy stanowią 20,7% ludności regionu, przy czym zdecydowana ich większość mieszka w Odessie (29% mieszkańców miasta), następnie Bułgarzy (10%

ludności regionu) oraz Mołdawianie (5%)¹. Jednocześnie region nadal pozostaje w dużej mierze rosyjskojęzyczny – według spisu powszechnego z 2001 roku rosyjski jako język ojczysty zadeklarowało aż 42% ludności obwodu.

Jedną z cech charakterystycznych regionu w skali kraju jest jego stosunkowo silne uprzemysłowienie. Głównymi gałęziami produkcji w obwodzie są przemysł chemiczny, maszynowy oraz spożywczy. O ile w 2014 roku przedsiębiorstwa rozlokowane w obwodzie odeskim nie odczuły zbyt mocno ukraińskiego kryzysu gospodarczego (spadek produkcji był minimalny i wyniósł 0,5%,

¹ Dane za: Ukraiński spis powszechny z 2001 roku: <http://ukrcensus.gov.ua>

przy ogólnokrajowym spadku o 10,1%), o tyle w 2015 roku doszło do niewielkiego zmniejszenia produkcji w regionie (w porównaniu z poprzednim rokiem w 2015 spadek produkcji wyniósł 4,4%², przy ogólnokrajowym spadku na poziomie 13,4%³). Jednocześnie według danych za okres styczeń–listopad ub.r. – ze względu na drastyczny spadek ogólnokrajowej wymiany handlowej (przede wszystkim z Rosją)⁴ – wzmocnieniu uległa pozycja portowego obwodu odeskiego w krajowym eksporcie i to nawet pomimo spadku sprzedaży towarów z regionu na poziomie 1,5%. Obecnie region odpowiada za 4,6% (1,57 mld dolarów) krajowego eksportu.

Obwód odeski od początku niepodległej Ukrainy pozostawał pod silnym wpływem środowisk prorosyjskich.

Jednocześnie obwód odeski zanotował największy spadek importu – po obwodzie ługańskim – w skali kraju (o 51,8% lub 989 mln dolarów w okresie styczeń–listopad 2015 względem roku ubiegłego).

Silne uprzemysłowienie regionu, które w czasach ZSRR przyczyniło się do znacznego napływu ludności rosyjskiej, jak i jego historyczne korzenie⁵, sprawiły, że od początku niepodległej Ukrainy pozostawał on pod silnym wpływem środowisk prorosyjskich, w wyborach regularnie wygrywały partie lub kandydaci związani z opcjami politycznymi przychylnymi Moskwie. Tym samym,

² Dane za Służbą Statystyczną Obwodu Odeskiego: http://www.od.ukrstat.gov.ua/arh/prom/prom1_12_2015.htm

³ http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/pr/ipp/ip_p_u/ipp_u14.htm

⁴ W okresie styczeń–listopad 2015 roku Ukraina zanotowała spadek eksportu na poziomie 30,9% oraz zmniejszenie importu o 31,2% w porównaniu do analogicznego okresu w roku ubiegłym; dane za Państwową Służbą Statystyczną Ukrainy: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2015/zd/oet/oet_u/oet1115_u.htm

⁵ W skład Imperium Rosyjskiego weszły w roku 1792 na podstawie pokoju w Jassach, który zakończył wojnę turecko-rosyjską z lat 1787–1792. Szybki rozwój tych ziem rozpoczął się wraz z kolonizacją rosyjską.

w dobie rosyjskiej próby rozniecenia separatystycznych nastrojów w południowo-wschodniej Ukrainie, które nastąpiły po zwycięstwie rewolucji godności, istniały realne obawy co do utrzymania stabilności sytuacji w regionie. Miejscowy ruch Antymajdanu był dobrze zorganizowany i mógł liczyć na wsparcie lokalnych grup interesów. Kulminacją niepokojów stały się wydarzenia z 2 maja 2014 roku, kiedy w mieście doszło do zamieszek⁶. W ich wyniku śmierć poniosło kilkadziesiąt osób, z czego większość stanowili przedstawiciele Antymajdanu, którzy przebywali w podpalonym budynku miejscowych związków zawodowych. Tragedia ta wstrząsnęła miastem i – paradoksalnie – przyczyniła się do wygaszenia niepokojów, skonsolidowała miejscową ludność, która chciała zachować spokój i stabilność w regionie. Tendencje te uległy wzmocnieniu wraz z rozwojem konfliktu w Donbasie i jego stopniową eskalacją, która ostatecznie doprowadziła duże obszary obwodów donieckiego i ługańskiego do ruiny gospodarczej i socjalnej⁷.

Nastroje społeczne

Podziały społeczne w regionie pozostają jednak wyraźne. Według ostatnich dostępnych badań opinii publicznej z marca 2015 roku obwód odeski był jednym z trzech najbardziej podzielonych regionów ukraińskich pod względem społecznej oceny tego, w jakich międzynarodowych projektach integracyjnych powinna

⁶ 2 maja 2014 roku przed meczem ukraińskiej ligi piłki nożnej pomiędzy zaprzyjaźnionymi drużynami Czernomorca Odessa i Metalista Charków zorganizowano wspólny marsz kibiców obydwu zespołów. Pochód na stadion został zakłócony przez prorosyjskich aktywistów, co skończyło się wybuchem zamieszek na dużą skalę, podczas których doszło do wykorzystania m.in. broni ostrej. Więcej na temat zamieszek w raporcie przygotowanym przez Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka (UNHCHR): <http://web.archive.org/web/20140620085642/http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/HRMMUReport-15June2014.pdf>

⁷ Więcej zob.: Tomasz Piechal, Republiki wojenne w Donbasie rok po wybuchu konfliktu, *Komentarze OSW*, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2015-06-17/republiki-wojenne-w-donbasie-rok-po-wybuchu-konfliktu>

brać udział Ukraina. Zwolennicy UE stanowili 30% mieszkańców, podczas gdy za integracją ze strukturami promowanymi przez Moskwę (Unia Celna przekształcona później w Eurazjatycką Unię Gospodarczą) opowiedziało się 25% badanych (najwyższy odsetek w kraju)⁸. Jednocześnie w obwodzie odeskim zanotowano jeden z najwyższych poziomów niezadowolenia z działań władz centralnych przy tendencji do narastania rozczarowania działaniami Kijowa.

Niezadowolenie z władz w Kijowie wpływa na wysokie poparcie w regionie dla polityków związanych dawniej z Partią Regionów.

Już w marcu 2015 roku pracę Petra Poroszenki dobrze oceniało jedynie 17% odeskich respondentów, podczas gdy pozytywną opinię o rządzie Arsenija Jaceniuka i parlamencie miało jedynie 10% mieszkańców regionu⁹. Niezadowolenie z władz w Kijowie wpływa również na wysokie poparcie w regionie dla polityków związanych dawniej z Partią Regionów, czego przejawem był sukces w wyborach samorządowych w październiku 2015 roku kilku politycznych projektów (m.in. Bloku Opozycyjnego, Naszego Kraju czy partii mera Odessy, Zaufaj Czynom) tworzonych w większości przez weteranów obalonego w wyniku Euromajdanu ugrupowania Wiktora Janukowycza.

W krajobrazie politycznym regionu dominuje symbolika proukraińska – wywieszana jest duża liczba flag państwowych, a elementy małej architektury zostały pomalowane w ukraińskie barwy

⁸ Dane za badaniami grupy badawczej Raiting wykonane na zlecenie IRI 2–20 marca 2015 roku: <http://www.iri.org/resource/first-ever-iri-ukraine-national-municipal-poll-ukrainians-deeply-concerned-over-corruption>

⁹ Od marca 2015 roku nie przeprowadzono żadnych badań dotyczących nastrojów społecznych konkretnie w obwodzie odeskim. Biorąc jednak pod uwagę ogólnokrajowy spadek poparcia dla działań prezydenta i premiera, należy uznać, że obecnie wskaźniki ich popularności są jeszcze mniejsze.

narodowe. Owa dominacja wizualna i symboliczna środowisk proukraińskich nie oznacza jednak, że doszło do wyraźnej zmiany poglądów mieszkańców regionu. Brak widocznych akcji koordynowanych przez organizacje wspierające idee prorosyjskie bądź proseparatystyczne wynika w dużej mierze ze społecznej niechęci względem destabilizacji sytuacji w regionie, a także kontrdziałań operacyjnych Służby Bezpieczeństwa Ukrainy¹⁰. Niewielkie ożywienie prorosyjskich grup nastąpiło dopiero na początku listopada 2015 roku, gdy doszło do publikacji krytycznego raportu Rady Europy dotyczącego śledztwa w sprawie tragedii 2 maja¹¹. Jednak nawet wówczas manifestacje miały marginalny charakter i nie wpłynęły zasadniczo na sytuację w mieście. Na zaostrzenie nastrojów społecznych i destabilizację życia regionu nie wpłynęły również podejmowane na przestrzeni kilkunastu miesięcy akty dywersji, za którymi mogły stać m.in. rosyjskie służby specjalne¹². Podkładane w okolicach urzędów państwowych i biur organizacji pomocowych dla ukraińskich żołnierzy niewielkie ładunki wybuchowe nie pociągały za sobą ofiar cywilnych i miały minimalny wpływ na życie w regionie. Tym samym akty terroru były bardziej aktem politycznym (demonstracją obecności w regionie sił przeciwnych władzom) niż realnym działaniem dywersyjnym i destabilizacyjnym. Uspokojeniu uległa również sytuacja na granicy obwodu odeskiego z nieuznanym Naddniestrzem.

¹⁰ Służba Bezpieczeństwa Ukrainy dokonuje regularnych zatrzymań grup dywersantów, jak i osób, które zostały oskarżone o podsycanie separatystycznych nastrojów w regionie. W efekcie większość liderów prorosyjskich organizacji została wyłączona z życia publicznego.

¹¹ Rada Europy skrytykowała działalność ukraińskich organów śledczych, stwierdzając liczne zaniechania w śledztwie i brak woli wyjaśnienia całej sprawy przez stronę ukraińską: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168048851b>

¹² Dywersanci przeszkoleni i koordynowani przez rosyjskie służby specjalne mieli stać m.in. za eksplozją dużego ładunku wybuchowego koło odeskiego budynku Służby Bezpieczeństwa Ukrainy, pod koniec września 2015 roku: <http://tyzhden.ua/News/149219>

Odeska scena polityczna

Odeska scena polityczna charakteryzuje się dużą liczbą silnych – budowanych przez lata – układów lokalnych, które korzeniami często sięgają gangsterskich lat dziewięćdziesiątych¹³. Mimo zwycięstwa rewolucji godności życie polityczne regionu nadal kształtowane jest na bazie układów pomiędzy lokalnymi politykami, przestępczością zorganizowaną oraz oligarchami z innych części kraju. Na głównego reprezentanta interesów „starych układów” wyrósł – silnie powiązany z lokalnym światem przestępczym¹⁴ – mer Odessy od maja 2014 roku, Hennadij Truchanow. W październikowych wyborach samorządowych w 2015 roku – z poparciem 51,3% – bez problemów zwyciężył już w pierwszej turze. Dodatkowo jego, stworzony na potrzeby wyborów, polityczny projekt Zaufaj Czynom wygrał wybory do Rady Miasta oraz uzyskał drugi wynik w wyborach do Rady Obwodowej. Wieloletni polityk Partii Regionów mógł liczyć na poparcie ze strony Bloku Opozycyjnego, na jego sukces pracował również aparat administracyjny miasta. Ważnymi graczami w obwodzie odeskim są Serhij Kiwałow (były szef Centralnej Komisji Wyborczej odpowiedzialny za fałszerstwa wyborcze w wyborach prezydenckich 2004 roku) oraz dniepropetrowski oligarcha Ihor Kołomojski, który ma w regionie szereg przedsięwzięć¹⁵. Przedstawicielem współwłaściciela grupy

¹³ Więcej o działalności mafii w latach dziewięćdziesiątych w Odessie zob.: <http://www.segodnya.ua/regions/odessa/avtoritetnyj-karabac-c-odecckoho-privoza.html>

¹⁴ Nazwisko Truchanowa wielokrotnie pojawiało się w materiałach śledczych przygotowanych przez zachodnie służby ds. walki ze zorganizowaną przestępczością, w których figurował on jako jeden z członków międzynarodowej siatki handlarzy bronią (https://www.reportingproject.net/peopleofinterest/Ukrainian_Mafia_Report.pdf). Tajemnicą poliszynela jest, że Truchanow w latach dziewięćdziesiątych był osobistym ochroniarzem miejscowego bossa mafijnego, Aleksandra Argenta (ps. Angel). Obecnie uważa się, że mer Odessy wciąż pozostaje jednym z jego najbliższym partnerów biznesowych.

¹⁵ Kluczowymi aktywami grupy Priwat w regionie są zakłady zajmujące się rafinacją ropy w odeskim porcie. Oligarcha posiada terminal w porcie w Jużnym, a także kontroluje port w Illicziwsku.

Prywat był Ihor Pałyca, gubernator obwodu w okresie maj 2014 – maj 2015, który dużą część swojej aktywności poświęcił na ochronę i ewentualną ekspansję biznesu swego protektora. Obecnie głównym partnerem Kołomojskiego w regionie został Hennadij Truchanow¹⁶.

Głównym reprezentantem interesów „starych układów” stał się silnie powiązany ze światem przestępczym mer Odessy, Hennadij Truchanow.

Wobec organizacyjnej klęski środowisk skupionych wokół miejscowego Euromajdanu, główną alternatywą dla starych układów podczas październikowych wyborów samorządowych stał się Ołeksandr Borowyk, doradca gubernatora Saakaszwilego, kandydat z ramienia Bloku Petra Poroszenki (BPP), który nieoczekiwanie osiągnął rezultat 24,6%. Tak wysoki wynik – przy bardzo późno rozpoczętej kampanii wyborczej i małej rozpoznawalności – należy traktować jako realny wskaźnik poparcia w Odessie dla działań jego bezpośredniego przełożonego Micheila Saakaszwilego. Jednocześnie na kandydata BPP głosowała przede wszystkim proukraińska część elektoratu, która wsparła także kandydaturę byłego mera Odessy i dawnego deputowanego UDAR-u, Eduarda Hurwica. Łączna suma głosów oddana na obydwu kandydatów wyniosła 32,9% i można ją uznać za adekwatny wskaźnik liczby osób wyraźnie popierających proreformatorski i proeuropejski kierunek rozwoju Ukrainy.

Wybory potwierdziły, że w Odessie, jak i całym regionie najważniejszymi politykami pozostają osoby przez lata związane z Partią Regionów.

¹⁶ Też tę potwierdza fakt, że żaden z politycznych projektów dniepropetrowskiego oligarchy (partie Ukrop i Odrodzenie) podczas październikowych wyborów samorządowych nie wystawił przeciwko Truchanowowi silnego kontrkandydata, a sam Kołomojski w swoich wystąpieniach medialnych niejednokrotnie wyrażał się pozytywnie o odeskim polityku.

Projekty polityczne, w których wiodli oni prym, odniosły znaczący sukces zarówno w wyborach do Rady Obwodowej, jak i Rady Miasta. Jednocześnie podczas wyborów ujawniły się zasadnicze różnice wewnątrz lokalnych struktur Bloku Petra Poroszenki – duża ich część składa się z byłych polityków Partii Regionów, którzy postanowili w trakcie kampanii wyborczej działać na korzyść Truchanowa, a nie własnego kandydata.

Po ponad pół roku sprawowania funkcji gubernatora przez Saakaszwiliego trudno mówić o wyraźnej poprawie sytuacji w regionie.

W zamian za sojusze i posady w Radzie Miejskiej i Radzie Obwodowej lokalne struktury BPP pod przewodnictwem Ołeksija Honczarenki działały na rzecz osłabienia pozycji Ołeksandra Borowyka i po raz kolejny okazały brak solidarności z grupą Saakaszwiliego. Każę to postawić pod znakiem zapytania pozycję odeskiego gubernatora w reprezentowanym przez niego ugrupowaniu. Skoro nawet jego polityczne zaplecze działa przeciwko niemu i sprzymierza się z przedstawicielami „starego systemu”, adekwatne wydaje się pytanie, na ile Saakaszwili realnie może zmienić sytuację w regionie.

Saakaszwili – dużo słów, mało zmian

Po ponad pół roku sprawowania funkcji gubernatora przez Micheila Saakaszwiliego trudno mówić o wyraźnej poprawie sytuacji w regionie. Głównymi zadaniami, jakie sobie postawił nowy gubernator, są: zwalczanie kontrabandy i korupcji w regionie (szczególnie tej związanej z portami), rozwój infrastruktury drogowej obwodu (jednej z najgorszych w kraju), poprawa pracy administracji lokalnej i przyciągnięcie zagranicznych inwestorów. Jego rządy miały jednak przede wszystkim pokazać nową jakość zarządzania i uczynić obwód ode-

ski wzorcowym regionem ukraińskich zmian. Dotychczasowa praca gubernatora nie przyniosła spektakularnych sukcesów na żadnym z priorytetowych pól aktywności. Na każdym odcinku podjęte zostały jednak działania naprawcze. Największe zmiany zaszły w samej Obwodowej Administracji Państwowej (OAP): zwolniono połowę urzędników¹⁷, a także podjęto decyzję o zmniejszeniu liczby departamentów z 27 do 13. Zmiana ta spotkała się jednak z nieprzychylnymi opiniami lokalnych ekspertów, którzy wykazywali, że część skasowanych departamentów miała kluczowe znaczenie dla regionu¹⁸. W październiku 2015 roku udało się otworzyć zapowiadane Centrum Świadczenia Usług przy OAP, które na wzór gruziński ma być miejscem, gdzie mieszkańcy regionu mogą szybko i sprawnie załatwić wszystkie sprawy administracyjne. Walka z korupcją wciąż odbywa się na poziomie mikro – nie uderza w największych przestępców, a raczej ludzi niskiego i średniego szczebla. W pewnym stopniu udało się za to zmniejszyć kontrabandę płynącą z Naddniestrza. Jednocześnie kluczowe z punktu widzenia obywateli projekty infrastrukturalne (przede wszystkim budowa drogi z Odessy do Rumunii) nadal są w fazie przygotowania, choć gubernatorowi udało się już zapewnić część finansowania na ich realizację.

Kluczowym z punktu widzenia Odessy polem zmian dokonywanych przez Saakaszwiliego miała być poprawa sytuacji w rozlokowanych w obwodzie portach. W momencie obejmowania przez niego urzędu największy chaos panował właśnie tam – w ciągu kilkunastu miesięcy wymieniano kilkukrotnie cały pion kierowniczy odeskiej służby celnej. Zmiany były jednak faszadowe, kolejni naczelnicy urzędu celnego kontynuowali praktyki poprzedników, w efekcie

¹⁷ W momencie objęcia urzędu przez Saakaszwiliego w Obwodowej Administracji Państwowej pracowało ok. 800 osób. Obecnie liczba pracowników OAP wynosi ok. 400 osób.

¹⁸ Skasowany został m.in. departament ds. polityki agrarnej, podczas gdy rolnictwo jest jedną z najważniejszych gałęzi gospodarki regionu. Podobne zastrzeżenia wywołała likwidacja departamentu ds. współpracy z zagranicą i integracji europejskiej.

wciąż pojawiały się nowe doniesienia na temat panującej tam korupcji. Jednocześnie w wyniku aneksji Krymu przez Rosję, znajdujące się na terenie obwodu porty stały się głównymi ośrodkami transportu morskiego Ukrainy¹⁹. W samym 2015 roku w portach tzw. wielkiej Odessy przeładowano 91,45 mln ton towarów (w roku 2014 i 2015 doszło do wzrostu o odpowiednio 7,9% i 2%), co stanowiło 63,1% towarów przeładowanych we wszystkich ukraińskich portach²⁰.

Ze względu na swoje ograniczone kompetencje, jak i własne ambicje, Saakaszwili stara się budować pozycję przede wszystkim na forum polityki ogólnokrajowej, a nie lokalnej.

Wraz ze wzrostem przeładunków wzrosło jednak również pole do działań korupcyjnych. Jednym z zadań Saakaszwilego stało się tym samym doprowadzenie do zwiększenia nadzoru nad portami w obwodzie – posłużyć miała temu m.in. nominacja na stanowisko szefowej lokalnego urzędu celnego bliskiej współpracownicy gubernatora, 26-letniej Julii Maruszewskiej. Po kilkumiesięcznych bojach udało się faktycznie zwiększyć nadzór. Według deklaracji Saakaszwilego, uproszczenie szeregu procedur (ustalenie adekwatnych stawek celnych, przyspieszenie procesu oclenia towarów) doprowadziło do eliminacji kilku korupcjogennych luk systemowych. Sukcesy na tym polu natrafiają jednak na silny opór średniego i niższego aparatu lokalnej służby celnej, jak i organów władzy centralnej (Państwowej Służby Fiskalnej), których wielu funkcjonariuszy czerpie korzyści z korupcji.

Tym samym, nadal nie można mówić o wyraźnym sukcesie w sanacji regionu. Co więcej, wo-

kół samego Saakaszwilego narasta coraz więcej wątpliwości – dużo kontrowersji wzbudził np. fakt, że promocja gubernatora w pewnym stopniu była finansowana przez lokalnych biznesmenów, którzy wpłacają środki na fundację Dla dobra Odessy²¹. Dodatkowo, po przegranych przez Borowyka wyborach Saakaszwili miał zarzucić działalność w samej Odessie. Podstawowym usprawiedliwieniem dla braku realnych i wymiernych sukcesów, którym posługuje się były prezydent Gruzji, pozostaje argument, że większość zapowiadanych przez niego zmian i działań musi odbywać się przy realnym wsparciu władz centralnych i wszystkich instytucji państwowych. Tymczasem Saakaszwili regularnie zwraca uwagę na problemy we współpracy z rządem i Kijowem, które hamują realizację jego planów²². Tym samym, ze względu na swoje ograniczone kompetencje, możliwości, jak i brak silnego zaplecza politycznego w samym regionie, Saakaszwili stara się budować pozycję przede wszystkim na forum polityki ogólnokrajowej, a nie lokalnej. Koronnym przykładem takiego postępowania są działania wymierzone – tak w warstwie retorycznej, jak i praktycznej – przeciwko premierowi Arsenijowi Jaceniukowi i jego politycznemu zapleczu. Zachowanie to należy traktować nie tylko jako element politycznej gry wewnątrz koalicji rządzącej (osłabienie pozycji Jaceniuka na rzecz wzmocnienia obozu prezydenckiego), ale także próbę zrzucenia odpowiedzialności za własny brak sukcesów. Przy czym otwarta i agresywna krytyka niepopularnego premiera pozwala Saakaszwilemu na budowę własnego wizerunku głównego wojowni-

¹⁹ Obecnie spośród 15 portów morskich, które znajdują się pod kontrolą władz Ukrainy, 8 znajduje się w granicach obwodu odeskiego, w tym trzy największe – w Odessie, w Jużnym oraz w Illicziwsku.

²⁰ Na podstawie własnych obliczeń za danymi Administracji Morskich Portów Ukrainy.

²¹ Fundusz Dla dobra Odessy został stworzony przez lokalnych biznesmenów w maju 2014 roku. Po nominacji Saakaszwilego jego szefem został bliski współpracownik byłego gruzińskiego prezydenta, Tejmuraz Nisznianidze. Fundusz zasilony wpłaty od wielu wpływowych regionalnych przedsiębiorców. Więcej zob.: <http://nashigroshi.org/2015/12/04/sponsorsy-saakashvili/>

²² Szerokim echem odbił się wywiad Micheila Saakaszwilego dla 5 kanału (informacyjnej stacji wchodzącej w skład aktywów prezydenta Poroszenki), w którym otwarcie oskarżył on premiera Jaceniuka o sprzyjanie interesom oligarchów: <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2015/09/4/7080100/>

ka z korupcją, jak i tworzy fundamenty pod jego ewentualny projekt polityczny. Innym przejawem takiej aktywności odeskiego gubernatora była jego walka z dnipropropetrowskim oligarchą Ihorem Kołomojskim, która wpisując się w trwający wiele miesięcy konflikt na linii Poroszenko–Kołomojski, służyła nie tylko wzmocnieniu prezydenta, ale również własnej politycznej marki wewnątrz Ukrainy²³.

Konkluzje

Nominacja Micheila Saakaszwilego na stanowisko gubernatora obwodu odeskiego miała być sygnałem, że region ten stanie się „oknem wystawowym” ukraińskich reform. Jednak to właśnie w Odessie najlepiej widać wszystkie bolączki związane z trudnością reformowania Ukrainy. Micheil Saakaszwili stał się zakładnikiem lokalnych układów, które pomimo rewolucji godności pozostały silne. Jako gracz z zewnątrz były gruziński prezydent buduje swoją pozycję w regionie od podstaw. Tymczasem nawet zaplecze partii, którą reprezentuje (Blok Petra Poroszenki) działa często we współpracy z przedstawicielami *ancien regime'u*. Jediną realną formą nacisku na struktury administracyjne i miejscowe grupy interesów pozostaje jego bezpośredni dostęp do prezydenta Poroszenki, który jest najistotniejszym „argumentem” Saakaszwilego. Działania odeskiego gubernatora na gruncie zmian charakteryzują się głównie licznymi deklaracjami i agresywnym przekazem informacyjnym, za którymi idą znacznie mniej wyraźne działania. Jest to efekt zarówno chaotyczności akcji podejmowanych przez Saakaszwilego, jak i oporu administracyjnego, na który natrafia. Odeski gubernator pozosta-

je bowiem zależny od decyzji organów władz centralnych, w wyniku czego przeprowadzanie wielu zmian kadrowych w wielu instytucjach wiąże się z długimi negocjacjami z Kijowem. W efekcie Odessa jest modelowym przykładem systemowych problemów trawiących Ukrainę dwa lata po rewolucji godności. Głośne deklaracje zmian, wsparte kampaniami PR-owymi, nie przekładają się na skuteczne działania, gdyż te blokowane są przez silne układy lokalne wspierane przez współuczestniczące w procederze korupcyjnym organy władzy centralnej. Wątpliwości budzi również postać samego Micheila Saakaszwilego – świadomy ograniczeń swojego stanowiska stara się on bowiem grać przede wszystkim na ogólnokrajowym poziomie, zaniedbując sprawy regionalne oraz otaczając się kontrowersyjnymi sponsorami. Godząc się na trwanie lokalnych układów i wolne tempo zmian w regionie, stara się co prawda podtrzymywać swój wizerunek reformatora, wprowadza zmiany tylko w takim zakresie, na jaki pozwala mu ogólna sytuacja i jednocześnie koncentruje się przede wszystkim na krytyce politycznych oponentów. W swoich wystąpieniach jednoznacznie krytykuje premiera Jaceniuka i rząd, atakuje oligarchów oraz piętnuje korupcję na najwyższych szczeblach władzy. Pozostaje lojalny względem prezydenta Poroszenki, jednak przyzwolenie centralnego aparatu partyjnego na działania lokalnych struktur BPP wymierzone w kandydata desygnowanego przez Saakaszwilego oraz późniejszy ich sojusz z przedstawicielami projektów politycznych powstałych na gruzach dawnej Partii Regionów, pokazuje słabość Saakaszwilego również we własnym obozie politycznym. Działania podejmowane przez byłego gruzińskiego prezydenta od końca 2015 roku (m.in. zwołanie trzech ogólnokrajowych Forów Antykorupcyjnych, które należy traktować jako platformę dla nowego projektu politycznego i początek budowania własnego zaplecza) każą domniemywać, że jego okres piastowania urzędu gubernatora obwodu odeskiego jest zaledwie punktem wyjścia do dalszej kariery w ukraińskiej polityce.

²³ Najgłośniejszym przykładem takich działań był konflikt Saakaszwilego z szefem Państwowej Służby Lotniczej, który miał lobbować interesy Ihora Kołomojskiego w tej sferze. Innym polem walki pomiędzy Saakaszwilim a Kołomojskim stał się port w Illicziwsku, który znajduje się w strefie wpływów dnipropropetrowskiego oligarchy – gubernator Odessy oskarżył władze portu o niegospodarność i sprzyjanie interesom prywatnych podmiotów gospodarczych.

Ambicje Saakaszwilgo wykraczają znacznie poza region odeski, a jego działalność na ogólnokrajowym forum przynosi już pierwsze efekty – według badań socjologicznych z końca stycznia br. ewentualny projekt polityczny stworzony wokół postaci odeskiego gubernatora mógłby liczyć na poparcie ok. 12% zdecydowanych wy-

borców²⁴. Tym samym zasadne wydaje się pytanie o to, jak długo jeszcze były gruziński prezydent będzie piastował obecną funkcję.

²⁴ Dane za badaniami grupy badawczej Raiting wykonane 14–22 stycznia 2015: roku: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/elektoralnye_i_obschestvennye_nastroeniya_naseleniya.html

MAPA

Ukraińskie porty morskie

REDAKCJA MERYTORYCZNA: Adam Eberhardt
Wojciech Konończuk
REDAKCJA: Anna Łabuszewska
SKŁAD: Bohdan Wędrychowski

Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia
ul. Koszykowa 6a, 00-564 Warszawa
tel.: +48 | 22 | 525 80 00,
fax: +48 | 22 | 525 80 40

**Opinie wyrażone przez autorów analiz nie przedstawiają
oficjalnego stanowiska władz RP**

Zapraszamy na naszą stronę: www.osw.waw.pl